

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-94>

**VERBAL CORRECTION OF AN INFORMATION
OCCURENCE VIA THE OVERTON WINDOW**

**ВЕРБАЛЬНА КОРЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОДІЇ
КРІЗЬ «ВІКНА ОВЕРТОНА»**

Slukhai N. V.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor,
Professor at the Department of East
Slavic Philology and Applied
Information Studies
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Слухай Н. В.

*доктор філологічних наук,
професор,
професор кафедри східнослов'янської
філології та інформаційно-прикладних
студій
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Matiašovska J.

*MA in Philology, translator
Bratislava, Slovakia*

Матяшовська Я.

*магістр філології, перекладач
м. Братислава, Словаччина*

Сучасність ставить нас перед викликами потужного інформаційного світу, що невідворотно викликає збільшення ресурсів маніпулювання свідомістю людини, особливо в сфері мас-медіа, а це означає позбавлення людини суб'єктності. Актуальність дослідження Вікон Овертона зумовлена роллю цього феномена у поетапному подоланні захисних фільтрів свідомості в процесі просування сугестивно навантаженої інформації, спрямованої на програмування поведінки людини.

Феномен Вікон Овертона (або ВО) осмислений культурологами, філософами, менеджерами сфери мас-медіа, але недостатньо вивчений лінгвістами.

Мета роботи – дослідження вербальної корекції інформації кризь ВО. Матеріал дослідження – вибірка (біля 530 цитат) з мас-медійного дискурсу, центрованого навколо мовленнєвої події «Вакцинація проти коронавірусу», представленої словацькою мовою в газетах (Nový čas, Denník N.), журналах (Zem a Vek, Vitalita, Bedeker zdravia), Інтернет-ресурсах (TASR, RTVS, ТАЗ, ТОРКУ, CZ 24 news), також українською та російською мовами.

Поняття ВО з'явилося у 90-ті роки ХХ століття завдяки Джозефу Овертону в результаті розвитку уявлень про те, що представники влади, щоб не втратити довіру виборців, змушені підтримувати лише ті ідеї, які поділяються більшістю представників суспільства. Ці можливості метафорично представлені рамками вікна, крізь яке видно центральну частину шкали популярності ідей. Рамки можна посувати, якщо поступово змінювати думку більшості щодо прийняття ідей. Завдяки опрацюванню поняття Н.Дж.Расселом, Дж.Леманом, у ХХІ столітті – Дж.Тревінью, Дж.Картером, популяризації в одноіменному трилері Гленна Бека поняття зацікавило менеджерів інформаційного потоку.

Вікно Овертона (Вікно дискурсу, Вікно можливостей) – це модель ідентифікації та зміни суспільного сприйняття соціально значущої проблеми (від початку – політичної чи економічної, але потенційно – будь-якої). Для лінгвіста цей феномен надає широкі можливості поглибленого вивчення зазвичай важко досяжної для дослідника позиції сприйняття проблеми реципієнтом, хоча є й дослідники (як політолог К.Шульман), які стверджують, що ця концепція наближена до ідеї “sympathetic magic”. Ми спробуємо довести, що поняття ВО, яке історично фіксувало прилаштування політика чи економіста до суспільної думки з метою утримання і укріплення своєї позиції, в сучасних інформаційних умовах – перетворення опису події на мовленнєву подію і боротьби наративів – є засобом управління суспільством,

В інформаційному суспільстві для події як частини світу характерним є перетворення на артефакт. Типологія подій передбачає поділ їх на референтні (приблизно відбивають реальні події), події-ідеї (події реального майбуття, події в ірреальній модальності, художні артефакти і таке інше), текстові події (вторинно інтерпретують референтні події та події-ідеї) [1]. Текстові події називають мовленнєвими, вербальними, комунікативними, щодо світу медіа – медіаподіями, медіа-комунікативними подіями; їх кваліфікують як прагматично обумовлену, вторинну, здійснену в інтересах відправника повідомлення, інтерпретацію стану справ в реальній дійсності. Текстові події пов'язані з реальним світом, але не відбивають його; вони поєднуються і формують наратив (розповідь про світ), який не відображає реальний світ у плині подій, а створює новий, – такий, яким його мусить бачити споживач інформації, за задумом відправника інформації. Ця розповідь про неіснуючий світ зустрічається з подібними, обговорюється і розвивається. Виникає дискурс – потік гомогенної

інформації, яка відбиває неіснуючий світ. Коли цей потік зустрічається з негомогенною інформацією на ту саму тему іншого учасника комунікативного процесу, виникає битва наративів. На думку Т. ван Дейка, на дискурс впливають не лише прагматичні наміри учасників, але й соціальні фактори комунікації, і особисті характеристики людей з їхніми намірами, почуттями, емоціями [2], що значно ускладнює завдання дослідника щодо пошуку специфіки впливу текстової події (нарративу, дискурсу) на сприйняття інформації. Але, оскільки медіаподія часто є результатом маніпулятивної інтерпретації фрагмента дійсності – події, яка має референтну основу, то ВО унаочнює маніпулятивний вплив оператора інформаційного потоку.

Сучасний етап осмислення ВО передбачає поетапну зміну сприйняття реципієнта за умови стимуляції ззовні: рамки зсуваються зовнішнім оператором, що ставить перед дослідником завдання систематизувати види сугестивної дії та віднайти вербальні засоби корекції рамок ВО. Але скептики і прибічники концепції ставлять питання порізно: рамки ВО лише фіксують центральну зону обговорюваної проблеми чи зовнішній вплив оператора дозволяє згідно намірам оператора зсувати рамки ВО. І, якщо правильною відповіддю є друга, важливо визначити, як саме це відбувається.

З усіх варіантів ми обрали максимально розгорнуту шкалу публіциста і політика Дж. Тревіньо, який обстоював плідну ідею про можливість використання ВО для свідомої маніпуляції людьми і суспільними процесами (у фазах «немислимо, радикально, прийнятно, розумно, звично, нормативно»). Кожна фаза зсування рамок розглядалася через застосування семіотичних способів викривлення інформаційного потоку та лінгвістичних засобів програмування поведінки людини (наведення та утилізації трансю). Проілюструємо цей підхід на прикладі другої фази зсуву рамок. Так, вакцинація проти Ковід-19 без обов'язкової згоди людини і за умови застосування примусу до вакцинації, відповідно до вимог Нюрнберзького кодексу, є немислимою дією. Перехід від немислимого до радикального подається через такі прийоми: афішування завдання, посилення на аналогічні практики в минулому чи в інших країнах, залучення медіаторів – експертів чи псевдоекспертів, створення ілюзії медіа-дискусій, тенденційний підбір матеріалів та подібні. В результаті нав'язується позитивне ставлення до очікуваних рішень через напів-правду, замовчування фактів, своєчасну брехню. Використовуються такі засоби програмування поведінки людини: наведення трансю через позитивно забарвлену лексику (як «благодійний, добровільний»),

використання безреферентних і частково референтних структур («речі, ряд заходів»), модальних операторів («повинні, не потрібні, треба»), також форм негачії, гіперузагальнень, образних засобів, посилення на авторитет, використання потенціалу цифр, антагоністичних структур і таке інше. Рамки ВО зсуваються, суспільство переходить до фази фіксації ідеї як радикальної, тобто частково загальноприйнятної. Так розглянуті всі шість фаз, після чого узагальнений перелік засобів наведення та утилізації трансу.

З-посеред засобів наведення трансу (за низхідною активністю): слова та словосполучення з послабленою та відсутньою референтністю («довгострокові ефекти»); негативно («шкода, смерть, хвороба») та позитивно («благодійний, доступний») забарвлені мовні засоби; обіцянки пільг («винагороди, премії»); форми негачії («не піддаватися, невідомі»); номіналізація («легалізація, боротьба»). Особливо відмітимо роль постійних повторів інформації. Крім того, високу активність демонструють посилення на авторитет («Пфайзер-Біонтек, ВООЗ»), використання потенціалу цифр («у п'ять разів, 100%»), образні засоби, частіше зневажливі («люди – худоба з IQ теляти»), когнітивна метафора («ключ до волі»), фразеологізми («встати на захист»), гіперузагальнення («ніхто, ніде, в усьому світі»), підкреслення некомпетентності сугеренда («невігласи»), погрози («звільнення з роботи»), багатослів'я («є речі, про які ми ніколи не дізнаємося, що ми про них дізнаємося»); використання малозрозумілої загалу іншомовної лексики та абрєвіатур («валідація», «МРНК»), навішування ярликів («антиваксер, дезолат»), безоб'єктний компаратив («все більше і більше»), створення кола своїх («ми»), використання конструкцій контрасту («життя – смерть»), безальтернативності («вакцинація обов'язкова»), неозначено-особових структур («тут вважають»), риторичних питань; підміна причинно-наслідкових зв'язків («якщо – то»), деякі інші.

З-посеред засобів утилізації трансу активність виявили такі: використання негативних команд, представлених формами дієслів майбутнього часу реальної модальності як субститути імператива («не будете знищувати»), прямого імперативу («телефонуйте!»), ускладненого моральним, матеріальним бонусом імперативу («долучайтесь до прогресу», «отримайте безкоштовно»), дієслів минулого часу реальної модальності як субститути форм ірреальної модальності («ви схвалили стратегію» замість «схвалили б стратегію»).

Таким чином, вплив на ситуацію через ВО можливий, а мовне забезпечення механізму зсуву рамок Вікна Овертона демонструє

сугестивний потенціал цього феномена та вияскравлює механізми управління суспільством з боку менеджерів інформаційного потоку.

Література:

1. Демьянков В. З. Интерпретация политического дискурса в СМИ. *Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования* : учеб. пособие / отв. ред. М. Н. Володина. Москва : Изд-во Московского государственного университета им. М. В. Ломоносова, 2003. С. 116–133.
2. Van Dijk T.A. *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London : Sage, 1998. 374 p.